Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Sayı 26 Nisan 2010

Pharnabazos II Hakkında Yeni Bir Yorum

Gökhan Coşkun*

ÖZET: Pharnabazos II, merkezi Daskyleion olan Hellespontine Phrygia'sına M.Ö. 414 yılında satrap olarak atanmıştır. Daskyleion'un Orta Akhaemenid Dönemi'nin son satrabı olan Pharnabazos II M.Ö. 388 yılına dek satraplık görevini sürdürmüştür. Pharnabazos II'nin satraplık yıllarında Batı Anadolu bir karmaşa içerisindedir. Peloponnesos savaşının da sürdüğü bu süreçte Persler ve Grekler arasında Batı Anadolu ve boğazların hakimiyeti üzerine büyük mücadeleler yaşanmıştır. Pharnabazos II söz konusu mücadelelerde büyük rol oynamıştır. Antik kaynaklar bu satrap ve yaptığı faaliyetler hakkında çok fazla bilgi vermektedir. Ancak antik kaynaklarda Pharnabazos II'nin Batı Anadolu'daki Pers güçlerinin başkomutanı (karanos) olduğuna dair hiç bir direkt bilgi bulunmamaktadır. Bu çalışmada antik kaynaklardan edindiğimiz bilgiler yorumlanarak Pharnabazos II'nin karanos olarak da görev yaptığı önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Pharnabazos II, Satrap, Daskyleion, Karanos.

A New Comment On Pharnabazos II

ABSTRACT: Pharnabazos II, was appointed as the satrap of Hellespontine Phrygia, the center of which was Daskyleion, in 414 BC. Pharnabazos II who was the last satrap of the Middle Achaemenid Period continued his mission until 388 B.C. During the satrapy of Pharnabazos II Western Anatolia was in a state of chaos. During the period, which also covers the Peloponnesian War, a great struggle over the control of Western Anatolia and the straits between the Persians and Greeks took place. Pharnabazos II has a major role in the mentioned struggles. Antique sources have a myriad of information on this satrap and his activities. However, there is no direct evidence in these sources which suggests that Pharnabazos II was the commander-in-chief (karanos) of Persian forces in Western Anatolia. This study interprets the antique sources and asserts that Pharnabazos II was also the karanos.

Key Words: Pharnabazos II, Satrap, Daskyleion, Karanos.

Pharnabazos II, merkezi Daskyleion olan Hellespontine Phrygia'sının en önemli satraplarından biridir. Daskyleion satrapları arasında, adı antik metinlerde en çok karşımıza çıkan satraptır.1

Bir Pers terimi olan *Khshatrapavan* (satrap), krallığın koruyucusu anlamındadır. Satraplar, imparatorluk eyaletlerinin valileri olarak görev yapmışlardır. Satrapların yetkileri sadece sivil yönetimle sınırlı değildi. Onlar aynı zamanda askeri olaylar konusunda da yetkili birer komutandılar. Satraplar doğuştan soylu kişilerdi, bazı durumlarda kraliyet ailesinin doğum ya da evlilik yoluyla üyeleri olabilirlerdi. "İmitatio Regis"2 Büyük Kral'ın birer temsilcisi olan satrapların zorunlu yaşam biçimiydi.3

T. Bakır, antik kaynaklardan yola çıkarak, Akhaemenid krallarının, Sparda satraplarının, Atina ve Sparta komutanlarının rol aldıkları tarihi olayları bütünleştirmiş, bu dönemde Daskyleion'da görev yapan satraplar ve

* Yrd. Doç. Dr. Dumlupınar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü

1 Diod. Sic. 13. 45. 6; 14. 11. 1, 2, 3; 14. 22. 1; 14. 38. 3; 14. 39. 1, 6; 14. 79. 5; 14. 81. 6; 14. 83. 4; 14. 84. 3; 15. 29. 3-4; Nepos. *Alkib*. 9. 3; 10. 1-6; Nepos. *Datames* 3. 4, 5; Nepos. *Konon* 2. 1-2; 3. 2; 4. 1, 2, 5; Nepos. *Lys*. 4. 1-3; Plut. *Ages*. 8; 11; 12; 13 ; 23; Plut. *Lys*. 19; 20; Polyaenus. *Strat*. 7. 19; 24; Thuk. 8. 58. 1; Xen. *Ages*. 1. 23; Xen. *Anab*. 5. 6. 24; 7. 1. 2; Xen. *Hell*. 1. 1. 6, 14, 19, 24, 26, 31; 1. 2. 16; 1. 3. 5, 8, 9, 11, 12, 13, 14; 1. 4. 1, 5; 3. 1. 9, 10, 11, 12, 13, 15, 17, 26; 3. 2. 1, 2, 9, 13; 3. 4. 10, 13, 26; 4. 1. 1, 7, 15, 17, 20, 24, 25, 29, 30, 31, 37, 38, 39, 40; 4. 8. 1, 2, 3, 7, 8, 9, 10; 5. 1. 28; Xen. *Hell. Oxyrh*. 7. 2; 18. 1; 19. 1; 21. 1; 21. 4; 22. 3.

2 İmitatio Regis: Kralı taklit. Satraplar, Büyük Kralın eyaletlerdeki temsilcileri olduğu için onun yaşam biçimini taklit etmek zorundaydılar.

3 Xen. *Kyr.* 8. 6. 10.

yönetim dönemlerinin tarihlerine dair bir sıralama yapmıştır4 ve Daskyleion Satraplık Dönemini "Erken Akhaemenid", "Orta Akhaemenid" ve "Geç Akhaemenid" olmak üzere üç evreye ayırmıştır.5 Pharnabazos II, Orta Akhaemenid Dönem'in son satrabı olup, Daskyleion satrabı Pharnakes'in oğludur. M.Ö. 445 yılında doğduğu düşünülen6 Pharnabazos II, M.Ö. 414 yılında üstlendiği satraplık görevini M.Ö. 388 yılına kadar sürdürmüştür.7

Pharnabazos II'nin satraplık sınırları içindeki bazı bölgeleri küçük yönetim birimlerine (alt satraplık) ayırdığını ve bu birimlere o bölgelerin ileri gelen asillerinden ya da toprak sahiplerinden8 birini yönetici (alt satrap) olarak atadığı bilinmektedir. Bu durumun en güzel örneği Kuzey Aiolis bölgesidir. Pharnabazos II, söz konusu bölgenin yönetimini Dardanoslu Zenis'e vermiştir. Zenis'in ölümünden sonra, onun yerine yönetici olarak karısı Mania geçmiştir.9

Pharnabazos II üzerine yapacağımız yorum öncesinde, bu satrabın döneminde gerçekleşen tarihsel olaylara değinmek faydalı olacaktır. Pharnabazos II döneminde gerçekleşen ve tarihi saptanılabilen olaylar kronolojik olarak aşağıda sunulmaktadır:

M.Ö. 411 yılında Abydos yakınlarında ordugah kuran10 Pharnabazos II, Spartalılar ile Atinalılar arasındaki mücadelede, Spartalılarla birlikte Atinalılara karşı savaşmıştır.11 M.Ö. 410 yılında ise yine Spartalılarla birlikte bu kez Kyzikos'u, Atinalılar'a karşı savunmuştur.12 Daha sonra Spartalılar ve Pharnabazos II tarafından terk edilen13 Kyzikos'u Atinalı Alkibiades ele geçirmiş ve bu polisten ağır bir vergi almıştır.14 Atinalılar daha sonra Khalkedon arazisindeki Khrysopolis'e gidip polisi tahkim etmiş ve bir gümrük örgütü kurarak, Karadeniz'den gelen gemilerden yüzde on ölçüsünde gümrük vergisi almaya başlamışlardır. Atinalılar, buraya bölgeyi koruması, boğazdan geçen gemileri denetlemesi ve her fırsatta düşmana zarar vermesi için otuz gemiden oluşan bir birlik bırakmışlardır.15 M.Ö. 410 yılında Peloponnessoslular, Kyzikos yakınlarındaki deniz savaşında gemilerini kaybettiklerinde, Pharnabazos II, müttefiklerini savaşa tekrar motive etmek amacıyla iki aylık maaş ve giyecek yardımı yapmış ve denizcileri silahlandırarak satraplığının sahillerine nöbetçi olarak yerleştirmiştir. Bunun yanı sıra, müttefiklerinin kaybettikleri gemilerin yerine, Antandros tersanelerinde yeni gemiler yaptırmıştır.16 Daha sonra Antandros surlarının inşasını da tamamlatan Pharnabazos II, bu gerekli önlemleri aldıktan sonra Kalkhedon'u Atinalılar'ın kuşatmasından kurtarmak için yola çıkmıştır.17

M.Ö. 409 kışında Lambsakos'da Alkibiades'in komutasında toplanan Atinalılar, Abydos'a akın ettiğinde Pharnabazos II, önemli atlı kuvvetleri ile yardıma koşmuş fakat yenilerek kaçmak zorunda kalmıştır.18 Kış aylarını Lampsakos'da geçiren Alkibiades ve ordusu, bu süreç içerisinde zaman zaman Pharnabazos II'nin topraklarına saldırarak ganimet elde etmişlerdir.19
Atinalılar, M.Ö. 408'de yeniden Kalkhedon'u kuşattıklarında, Pharnabazos II tekrar Spartalılar'ın yardımına gitmiş ve Kalkhedon Herakleion'u yakınlarına ordugah kurmuştur.20 Daha sonra Atinalılar ile -Khalkedon'un yararına

4 Bakır, 1991b; Bakır, 2001.
5 Bakır, 1995; Bakır-Akbaşoğlu, 1997.
6 Weiskopf, 1989: 27; Balcer, 1993: 84.
7 Bakır, 1991a: 18; Bakır, 1991b: 79; Bakır, 1995: 276-277; Bakır-Akbaşoğlu, 1997.
8 Batı Anadolu'da Persli toprak sahipleri için bkz. Briant, 1985: 165-195; Sekunda, 1985: 7-30; Kuhrt, 1995: 694.
9 Xen. *Hell*. 3. 1. 10-15.
10 Diod. Sic. 13. 45. 6.
11 Xen. *Hell*. 1. 1. 6.
12 Xen. *Hell*. 1. 1. 14.
13 Xen. *Hell*. 1. 1. 19.
14 Xen. *Hell*. 1. 1. 20.
15 Xen. *Hell*. 1. 1. 22.
16 Xen. *Hell*. 1. 1. 24-26.
17 Xen. *Hell*. 1. 1. 26.
18 Xen. *Hell*. 1. 2. 16.
19 Xen. *Hell*. 1. 2. 1-7.
20 Xen. *Hell*. 1. 3. 7.

olmak üzere- onlara yirmi talant vermesi ve elçilerini Büyük Kral huzuruna çıkarması konusunda anlaşma yapılmıştır.21

Atinalılar, Sparta-Pers hakimiyetindeki Byzantion ve Kalkhedon'u ele geçirmek için yaptıkları her girişimde karşılarında Pharnabazos II'yi bulmuşlardır. Hiç şüphesiz ki Persler, boğazların kontrolü açısından önemli stratejik konuma sahip bu iki polisin, Daskyleion Satraplığı'nın kontrolü altında kalmasına özen gösteriyordu. Fakat Pharnabazos II, elçileri Büyük Kral'ın huzuruna çıkarmak için bölgeden ayrıldığında Atinalılar Byzantion'u kuşatıp zaptetmişlerdir.22 Pharnabazos II ve yanındaki elçiler Byzantion'da olup bitenleri, kışı geçirmekte oldukları Gordion'da öğrenmişlerdir23 ve ilkbaharın başında Büyük Kral'ın yanına gitmek üzere yola çıkmışlardır.24 Bu arada M.Ö. 407 yılında Batı Anadolu'daki Pers güçlerinin başkomutanı (karanos)25 olarak atanmış bulunan Genç Kyros ile karşılaşıldığında Kyros, Pharnabazos II'den bu elçileri ya kendisine teslim etmesini ya da vatanlarına dönmelerine engel olmasını talep etmiştir. Bu durum karşısında Pharnabazos II bu elçileri üç yıl süreyle alıkoymuştur.26 Bu elçiler daha sonra Kios'da serbest bırakılmıştır.27

M.Ö. 406 yılında Sparta donanmasının başına Lysandros'un geçirildiğini bildiren Xenophon'un pasajından anlaşıldığı üzere bu dönemde Kuzeybatı Anadolu'daki polisler Pers-Sparta kontrolü altında idi.28 Batı Anadolu kıyılarını ve Ege adalarını Atinalılardan temizleyen Lysandros, daha sonra Yunanistan'a dönmüştür. Pers İmparatorluğu'nun Genç Kyros vasıtasıyla Lysandros'a yaptığı maddi yardımlar sonucunda, Peloponnesos Savaşı'nda Sparta, Atina'ya karşı net bir üstünlük sağlamıştır.29

M.Ö. 404 yılında Pers kralı Dareios II ölünce, onun yerine Artaxerxes II (M.Ö. 404-359) kral olmuştur. Bu durum karşısında imparatorluk tahtında gözü olan Genç Kyros, paralı askerlerden oluşan, yaklaşık 100.000 kişilik bir ordu toplayarak, kardeşi Artaxerxes II'nin üzerine yürümüştür.30 M.Ö. 401 yılında, Babil'in 90 km. kuzeyindeki Kynaxa'da yapılan savaşta Genç Kyros'un ordusu galip gelmiştir. Fakat bu savaşta Genç Kyros hayatını kaybetmiştir ve boşta kalan ordusunun bir kısmı uzun mücadeleler sonucunda Batı Anadolu'ya gelebilmiştir. Xenophon'un da içinde bulunduğu bu ordu, Kuzeybatı Anadolu'ya vardıklarında, Daskyleion satrabı Pharnabazos II için bir takım sorunlara sebep olmuşlardır. Kalpe Limanı'nın yakınlarında açık ordugah kuran Grek ordusu açlık sıkıntısı çekince, yakındaki köylerden yiyecek bulmaya karar vererek yola çıktıklarında karşılarında Pharnabazos II'yi bulmuşlardır.31

Khalkedon'da, Khrysopolis'e varan ordu, ganimetlerini satmak için orada yedi gün kalmıştır.32 Bu esnada Pharnabazos II Byzantion'da bulunan amiral Anaksibios'a bir elçi göndererek orduyu Asya'dan Avrupa'ya geçirmesini rica etmiştir.33 Böylece ordu Byzantion'un karşısındaki Thrak köylerine götürülmüştür.34
Xenophon'un pasajlarından anlaşıldığına göre; Pharnabazos II, büyük bir tehlike oluşturan bu ordunun, kendi satraplık bölgesine girmesini hiç istememiş ve onları bu bölgeden uzaklaştırmak için elinden geleni yapmıştır.35

Genç Kyros'un ölümünden sonra, merkezi Sardes olan Sparda Satraplığı'na tekrar satrap olarak atanan Tissaphernes, İonia polislerinden kendisine bağlanmalarını istemiştir. Akhaemenid İmparatorluğu'nun saltanat savaşı sırasında Genç Kyros'u destekleyen İonialılar, bu durum karşısında korkuya kapılmış ve M.Ö. 400 yılında Spartalılar'dan

21 Xen. *Hell*. 1. 3. 8.
22 Xen. *Hell*. 1. 3. 14-21.
23 Xen. *Hell*. 1. 4. 1.
24 Xen. *Hell*. 1. 4. 2.
25 Akhaemenid askeri terminolojisi için bkz. Sekunda, 1988. Karanos için: Sekunda, 1988: 74.
26 Xen. *Hell*. 1. 4. 4-7.
27 Xen. *Hell*. 1. 3. 1-22; 1. 4. 7.
28 Xen. *Hell*. 2. 1. 17-19.
29 Xen. *Hell*. 2. 2. 1-24.
30 Xen. *Anab.*
31 Xen. *Anab*. 6. 4. 1, 6-7, 23-24, 27-31.
32 Xen. *Anab*. 6. 4. 38.
33 Xen. *Anab*. 7. 1. 2-3.
34 Xen. *Anab*. 7. 2. 1.
35 Xen. *Anab*. 7. 2. 3-7, 11-12

yardım istemiştir.36 Sparta ise Thibron kumandanlığındaki bir orduyu Anadolu'ya göndererek bu yardım isteğine karşılık vermiştir.37 Daha sonra Thibron'un görevini devralan Derkylidas, Thissaphernes ile Pharnabazos arasındaki rekabetten faydalanmayı düşünerek, Tissaphernes ile anlaşmış ve Pharnabazos'un topraklarına doğru harekete geçerek, Pharnabazos yönetiminde bulunan Kuzey Aiolis'e gelmiştir.38 Larisa, Hamaksitos ve Kolonai sahil polislerini kendi rızalarıyla alan Derkylidas, Aiolis polislerine haberciler göndererek; Pharnabazos II'ye karşı ayaklanarak bağımsızlıklarını ilan etmelerini ve kendisi ile ittifak yapmalarını bildirmiştir. Bunun sonucu olarak, Neandria, Ilion ve Kokylis polisleri Sparta tarafına geçmiştir. Kebren ise Derkylidas'a karşı çıkarak Pharnabazos II tarafından ödüllendirileceğini düşünmüş, fakat kısa bir süre sonra bu polis de teslim olmuştur. Derkylidas daha sonra Skepsis ve Gergis'e doğru ilerlemiştir. Skepsis, Pharnabazos II'nin öfkesinden korkan Meidias'ın39 elinde bulunuyordu. Meidias, Skepsis'i teslim etmesinin yanı sıra, Gergis'e verdiği emirle, Derkylidas'ın burayı da herhangi bir direnmeyle karşılaşmadan ele geçirmesini sağlamıştır.40

Xenophon, Pharnabazos II ile Derkylidas arasında bir barışın yapıldığını bildirse de bu barışın koşulları hakkında hiçbir bilgi vermemektedir. Kış aylarını Bithynia'da geçiren Derkylidas, ertesi yıl sözü geçen barışı yenilemiş ve ardından Khersonessos'a gitmiştir.41

Spartalıların, İonia polislerinin özerkliği üzerine yürüttükleri politika sonucunda, Derkylidas komutasındaki Grek ordusu ile Tissaphernes ve Pharnabazos II'nin güçlerinden oluşan Pers ordusu Magnesia'da karşı karşıya gelmişlerdir. Fakat savaş olmamış ve görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde Derkilidas, Büyük Kralın Grek polislerine özerklik vermesini, Tissaphernes ve Pharnabazos II ise Grek ordusunun bütün polislerdeki birliklerini alarak Sparta'ya dönmesini istemiştir.42 Bu sırada Büyük Kral ve Tissaphernes'in donanma toplayarak büyük bir sefere hazırlandığını öğrenen Sparta, M.Ö. 396 yılında Agesilaos43 komutasındaki büyük bir orduyu Anadolu'ya göndermiştir.44 Pharnabazos II ile arası iyi olmayan alt satrap Spithridates,45 çocukları, serveti ve 200 kadar süvarisi ile Agesilaos'un tarafına geçmiştir.46 Agesilaos'un ordusu Daskyleion'a yaklaştığı sırada Rhathines ve Pharnabazos II'nin üvey kardeşi Bagaios emrindeki süvarilerle karşılaşmış ve birbirlerine saldırmışlardır. Bu çatışmadan bir sonuç alamayan Sparta ordusu daha sonra denize doğru yönelmiştir.47 Bu olayın sonucunda, daha güçlü bir ordu kurması gerektiğini anlayan Agesilaos, bölgedeki bütün polislerden asker toplamış ve bu orduyu Ephesos'da bir araya getirip talim yaptırmıştır (M.Ö. 395).48 Bu yıl içinde Sardes arazisine giren Agesilaos, Pers süvarileri ile karşılaşmış ve onları bozguna uğratmıştır. Bu savaş esnasında Tissaphernes Sardes'te olduğu için vatan hainliği yapmakla suçlanmış ve Büyük Kral tarafından öldürtülerek yerine Tithraustes atanmıştır.49

Xenophon, M.Ö. 395 yılı sonbaharında Agesilaos'un, Spithridates'le birlikte, Daskyleion'un da içinde bulunduğu Hellespontine Phrygia bölgesini yakıp yıktığını bildirmektedir.50 Bu durum karşısında Pharnabazos II satraplık merkezini terk etmek zorunda kalmıştır. Agesilaos ise Paphlagonia'ya gitmiş, daha sonra kışı geçirmek üzere

36 Xen. *Hell*. 3. 1. 3.
37 Xen. *Hell*. 3. 1. 4-7.
38 Xen. *Hell*. 3. 1. 8-10.
39 Pharnabazos II'nin alt satrabı Mania'nın damadı olan Meidias, Mania'yı ve oğlunu öldürmüştür. Bu olaydan sonra Pharnabazos II'ye armağanlar göndererek, Mania'nın yerine geçip, ülkeyi yönetmek için izin istediğinde Pharnabazos II "*Armağanlar senin olsun, oraya vardığımda armağanlarına da sana da el koyacağım*" şeklinde yanıt vermiştir (Xen. *Hell*. 3. 1. 15).
40 Xen. *Hell*. 3. 1. 16-22.
41 Xen. *Hell*. 3. 2. 1-2; 3. 2. 9.
42 Xen. *Hell*. 3. 2. 12-20.
43 Nepos. *Ages*. 2. 1-2; Plut. *Lys*. 22.
44 Xen. *Hell*. 3. 4. 3.
45 Pharnabazos II, Spithridates'in kızını odalık olarak istemekle ona hakaret etmiştir (Xen. *Ages*. 3. 3.).
46 Xen. *Hell*. 3. 4. 10.
47 Xen. *Hell*. 3. 4. 13-15.
48 Xen. *Hell*. 3. 4. 16-18.
49 Xen. *Hell*. 3. 4. 21-25.
50 Xen. *Hell*. 4. 1. 1-4; 4. 1. 33. Daskyleion'da yapılan kazılarda bu tarihle uyum içindeki yangın tabakaları ile karşılaşılmıştır. Bkz. Bakır, 1991a: 18.

Daskyleion'a dönmüş ve kış boyunca ordusunu burada konaklatmıştır.51 Bu esnada, ordugahını Daskyleion'a yüzelli stadion (27 km.) uzaklıktaki "*'korunaklı' ve büyük bir köy*" olan *Kaue*'de kurmuş52 olan Pharnabazos II'nin fırsat bulduğunda baskın düzenlediği bilinmektedir.53

Pharnabazos II'in Kaue'de kamp kurduğu öğrenilince, Agesilaos, içinde Spithridates'in birliğinin de bulunduğu, Herippas komutasında bir ordu göndermiştir. Buraya yapılan baskın sonucunda Persler dağılıp kaçmış, ordugah zaptedilmiş ve bir çok ganimet elde edilmiştir. Daha sonra bu ganimetin paylaşılması konusunda anlaşmazlıklar yaşanmış ve Spithridates, Agesilaos'u terk etmiştir ki, bu durumu Xenophon, "*Agesilaos için bu sefer sırasında yediği darbelerin en büyüğü*"54 olarak nitelendirmektedir. Bu olayların ardından Kyzikoslu Apollophanes'in arabuluculuğu ile Agesilaos ve Pharnabazos II bir dostluk andlaşması için görüşmüşlerdir.55 Bu görüşme esnasında Agesilaos, Pharnabazos II'ye Büyük Kral'ın tarafını bırakıp, kendi yanlarına geçmesini önerdiğinde, Pharnabazos II'nin verdiği yanıt şöyle olmuştur:

> "*Eğer Kral başka bir başkomutan gönderip beni onun emrine verirse, dostunuz ve müttefiğiniz olacağım. Fakat komutayı bana verirse -şeref duygusu da bence böyle emreder- iyi biliniz ki sizinle bütün gücümle savaşacağım.*"56

Burada, Pharnabazos II'nin sözünü ettiği başkomutanlık (karanos) statüsü, daha önce Genç Kyros'a verilmişti.57 Xenophon'un bu pasajından da anlaşılacağı üzere; bu statüyü kendisinden başkasının hak etmediğini düşünüyordu. Pharnabazos II ile Agesilaos, yaptıkları bu görüşmenin ardından dost olmuş ve Agesilaos, Pharnabazos II'ye verdiği söz gereğince onun satraplık bölgesinden derhal çıkmıştır.58 Agesilaos ülkesinden gelen haberler sonucunda, vatanına geri dönmek zorunda kalmıştır. Bu haberlere göre Büyük Kral'ın yaptığı maddi destek, Yunanistan'daki bazı polisleri bir araya getirmiş ve bunlar Sparta için bir tehdit unsuru haline gelmişti.59

Pharnabazos II, satraplık bölgesini yakıp yıkan Spartalılar'dan öcünü almak için çok fazla beklemek zorunda kalmamıştır. M.Ö. 394 yılında, Spartalılar ile Persler, Knidos'daki deniz savaşında karşı karşıya geldiklerinde Pharnabazos II, Pers donanmasının kumandanıydı ve Atinalı Konon ona yardım etmekteydi. Bu deniz savaşı sonucunda Pharnabazos II, Spartalılara karşı kesin bir zafer kazanmıştır.60 Bu zaferden sonra Pharnabazos II ve Konon komutasındaki donanma öncelikle adaları ve kıyı polislerini dolaşarak Spartalı komutanları kovmuşlar ve bu polislere özerkliklerine saygı göstereceklerini ilan etmişlerdir. Daha sonra Pharnabazos II, Ephesos'da karaya çıkmış ve Konon'un emrine 40 gemi verdikten sonra, Sestos'da buluşmak üzere sözleşerek, kendi satraplığına doğru yola çıkmıştır. Bu sırada Abydos'da Pharnabazos II'nin eski bir düşmanı olan Derkylidas bulunmaktaydı. Derkylidas, Abydos'tan topladığı çok kalabalık ordu ile Sestos'a geçmiş ve savunma hazırlıkları yapmaya başlamıştı. Abydos ve Sestos'ta oluşan bu durum karşısında Pharnabazos II, bu iki polise Spartalıları kovmaları, aksi takdirde onlara savaş açacağını bildirmiştir. Pharnabazos II uyarılarının dinlenmediğini görünce bu polislerin arazilerini yağmalamaya başlamış fakat bu polisleri ele geçirememiştir.61 Spartalıların ülkesini ele geçirmeyi ve mümkün olduğunca yaptıkları kötülüklerin intikamını almayı isteyen Pharnabazos II, yaptığı hazırlıklardan sonra M.Ö. 393 yılı baharında Melos'a gidip yerleşmiş ve burayı Spartalılara karşı üs olarak kullanmıştır. Pharnabazos II, ilk olarak Pherai'de kıyıya çıkıp burayı talan etmiştir. Daha sonra birçok bölgeye çıkartmalar yaparak kıyı bölgelerini talan etmiştir. Kıyıların limansızlığı, düşman müdahalesi ve erzak kıtlığından çekinen Pharnabazos II, donanmasını Kythera Adası'ndaki Phoinikus'a götürmüştür ve buraya Atinalı Nikophemos'un komutasında bir garnizon yerleştirmiştir. Bunun ardından Korinthos berzahında karaya çıkan Pharnabazos II, müttefikleri canla başla savaşmaları ve Büyük Kral'a olan

51 Xen. *Hell*. 4. 1. 15-16.
52Xen. *Hell*. 4. 1. 20. Kaue'nin yeri henüz tespit edilmemiştir.
53 Xen. *Hell*. 4. 1. 17-19.
54 Xen. *Hell*. 4. 1. 20-28.
55 Xen. *Hell*. 4. 1. 29-39.
56 Xen. *Hell*. 4. 1. 37.
57 Xen. *Hell*. 1. 4. 3-4
58 Xen. *Hell*. 4. 1. 38-41.
59 Xen. *Hell*. 4. 2. 1.
60 Xen. *Hell*. 4. 3. 10-12.
61 Xen. *Hell*. 4. 8. 1-6.

bağlılıklarını göstermeleri konusunda teşvik edip, yanındaki parayı onlara bırakarak ülkesine dönmüştür. Ayrıca Atina'nın surlarının tamiri için Konon'a da para yardımı yapmıştır.62 Pharnabazos II, bu başarıları M.Ö. 387 yılında imzalanan Kral Barışı'na doğru elde etmiştir. M.Ö. 389 yılında Artaxerxes II tarafından İran'a çağrılana kadar, Daskyleion'da satraplık görevini devam ettiren,63 bu başarılı satrap, M.Ö. 387 yılında Pers kralı Artaxerxes II'nin kızı Apame ile evlenmiştir.64 M.Ö. 379 yılında, Mısır'da baş gösteren isyanı bastırmakla görevlendirilen Pharnabazos II, daha sonra muhtemelen ölene dek İran'da yaşamıştır.

Peloponnesos Savaşı döneminde sadece Yunanistan'da karışıklıklar yaşanmamıştır. Bu dönem aynı zamanda Batı Anadolu için de çok karışık bir dönem olmuştur. Pharnabazos II, Peloponnesos Savaşı'nın son yıllarında oldukça aktif bir rol oynamıştır. Bu karmaşa yılları boyunca, Sparda satrabı Tissaphernes ile rekabet içerisinde olup, kişisel güçler üzerine anlaşmazlıklar yaşamıştır.65

Pharnabazos II, M.Ö. 414 yılında satraplık görevini üstlendiğinde Peloponnesos Savaşı devam ediyordu. Bu dönemde de tıpkı daha önceki satrapların döneminde olduğu gibi boğazların ve bu stratejik bölgenin kontrolü için çeşitli mücadeleler verildiği anlaşılmaktadır. Bu mücadeleler esnasında Persler, müttefikleri Sparta ile birlikte hareket etmişlerdir. Bu dönemde, Daskyleion Satraplığı'nın sadece bölgedeki kontrolünü korumaya çalışmakla yetinmeyip Sparta güçleri ile birlikte, Atina'nın bu bölgedeki hakimiyetini tamamen sonlandırmayı hedef edindiği anlaşılmaktadır. M.Ö. 404 civarında Kuzeybatı Anadolu'daki polislerin Pers-Sparta kontrolü altında olduğu anlaşılmaktadır. M.Ö. 395 yılından sonra Sparta ile olan iyi ilişkiler bozulmuştur.

Antik kaynaklarda Pharnabazos II'nin Batı Anadolu'daki Pers güçlerinin başkomutanı (karanos) olduğuna dair hiç bir direkt bilgi bulunmamaktadır. Fakat antik kaynaklardan edindiğimiz diğer bilgiler doğrultusunda bu konu üzerine yorum yapmak mümkündür. M.Ö. 395 yılında Spartalı komutan Agesilaos'un Daskyleion'u yakıp yıkmasından sonra Pharnabazos II ile Agesilaos arasında yapılan görüşmeyi aktaran Xenophon'un pasajındaki satrabın ağzından çıkan şu sözler dikkat çekicidir:

> "*Eğer Kral **başka bir başkomutan** gönderip beni onun emrine verirse, dostunuz ve müttefiğiniz olacağım. Fakat **komutayı bana verirse** -şeref duygusu da bence böyle emreder- iyi biliniz ki sizinle bütün gücümle savaşacağım.*"66

Bu tarihten sonra Büyük Kral'ın Batı Anadolu'ya başka bir başkomutan göndermediği bilinmektedir. Dolayısıyla komutanın Pharnabazos II'ye verildiğini düşünmek mümkündür.

Diğer yandan Pharnabazos II, M.Ö. 394 yılında, Spartalılar ile Persler arasında Knidos'da gerçekleşen, deniz savaşında, Pers donanmasının komutanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Knidos'da zafer kazanan Pharnabazos II daha sonra, öncelikle adaları ve kıyı polislerini dolaşarak buralardaki Spartalı komutanları kovmuş ve bu polislere özerkliklerine saygı göstereceklerini ilan etmiştir. M.Ö. 393 yılında Melos'a yerleşerek, burayı Spartalıların ana vatanına karşı girişeceği sefer için üs edinen Pharnabazos II, daha sonra birçok yere çıkartmalar yaparak kıyı bölgelerini talan etmiştir. Kısacası Parnabazos II, satraplık sınırlarının dışına çıkmış, Perslerin düşmanı konumundaki Greklerin anavatanına saldırmış ve bunları Pers donanmasının komutanı olarak gerçekleştirmiştir.

Yukarıda sunulan tüm bilgilerden anlaşılacağı üzere Pharnabazos II, Akhaemenid İmparatorluğu'nun batıdaki tüm güçlerinin başkomutanı gibi hareket etmiş ve Büyük Kral'a sadık kalmıştır. Dolayısıyla, zaman zaman Sparda satrabı Tissaphernes ile kişisel güçler üzerine anlaşmazlıklar yaşayan Pharnabazos II'nin, en sonunda Perslerin Batı Anadolu'daki bütün askeri güçlerinin başkomutanı olarak görev yaptığını düşünmek yanlış olmayacaktır. Diğer yandan M.Ö. 387 yılında Pers kralı Artaxerxes II'nin kızı Apame ile evlenmiş olması, onun Büyük Kral'ın gözünde ne kadar değerli biri olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak burada sunulan verilerden hareketle Pharnabazos II'nin sadece bir satrap olmadığını, M.Ö. 395 sonrasındaki bir tarihte karanos olduğunu önermek mümkündür.

62 Xen. *Hell*. 4. 8. 7-10.
63 Bakır, 1991b: 82.
64 Plut. *Artaks*. 27. 4; Xen. *Hell*. 5. 1. 28; Xen. *Ages*. 3. 3.
65 Thuk. 8. 6. 1-2; 8. 39. 1-2; 8. 62. 1.
66 Xen. *Hell.* 4. 1. 37.

KAYNAKÇA

BAKIR, T. (1991a). "*Daskyleion 1990*", **XIII. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu Bildiri Özetleri**, 18-19.

BAKIR, T. (1991b). "*Daskyleion*", **HÖYÜK** I, 75-84. Fig. 1-18.

BAKIR, T. (1995). "*Archäologische Beobachtungen über die Residenz in Daskyleion*", **PALLAS** 43, 269-285.

BAKIR, T. (2001). "*Die Satrapie in Daskyleion*" **Achaemenid Anatolia, Proceedings of the first International Symposium on Anatolia in the Achaemenid Period, Bandırma 15-18 August 1997***,* Leiden, 169-180.

BAKIR-AKBAŞOĞLU, T. (1997). "*Satrapie in Daskyleion*" **First International Symposiumon Anatolia in the Achaemenid Period**, (Bandırma, August 15-18, 1997).

BALCER, J. M. (1993). "*The Ancient Persian Satrapies and Satraps in Western Anatolia*", **AMI** 26, 81-90.

BRİANT, P. (1985). "*Les Iranies D'Asia Mineure Apres la Chute de l'empire achéménide*", **DHA** 11, 165-195.

KUHRT, A. (1995). **The Ancient Near East c. 3000-330 B.C., vol. II***,* London.

SEKUNDA, N. (1988). "*Achaemenid Military Terminology*", **AMI** 21, 69- 77.

SEKUNDA, N. V. (1985). "*Achaemenid Colonization in Lydia*", **REA** 87, 7-30.

WEİSKOPF, M. (1989). **The So-Called "Great Satraps Revolt"**, (*Historia* Heft 63), Stuttgart.

Antik Kaynaklar:

Diod. Sic.: Diodorus Siculus.

Nepos. *Ages*.: Cornelius Nepos, **Liber de Excellentibus Ducibus Exterarum Gentium. Agesilaos.**

Nepos. *Alkib*.: Cornelius Nepos, **Liber de Excellentibus Ducibus Exterarum Gentium. Alkibiades.**

Nepos. *Datames*: Cornelius Nepos, **Liber de Excellentibus Ducibus Exterarum Gentium. Datames.**

Nepos. *Konon*: Cornelius Nepos, **Liber de Excellentibus Ducibus Exterarum Gentium. Konon.**

Nepos. *Lys*.: Cornelius Nepos, **Liber de Excellentibus Ducibus Exterarum Gentium. Lysandros.**

Plut. *Ages*.: Plutarkhos, **Vitai. Agesilaos.**

Plut. *Artaks*.: Plutarkhos, **Vitai. Artaxerxes.**

Plut. *Lys*.: Plutarkhos, **Vitai. Lysandros.**

Polyaenus. *Strat*.: Polyaenus, **Stragemata.**

Thuk.: Thukydides.

Xen. *Ages*.: Xenophon, **Agesilaos.**

Xen. *Anab*.: Xenophon, **Anabasis.**

Xen. *Hell*.: Xenophon, **Hellenika.**

Xen. *Hell. Oxyrh*.: Xenophon, **Hellenika Oxyrhynkhia.**

Xen. *Kyr.*: Xenophon, **Kyropaidia.**